

Розділ V. Соціально-психологічні аспекти становлення особистості

Овсянникова К. В.

Особливості міжособистісних взаємин у підлітковому віці

В сучасній науці особливої гостроти набуває тема взаємовідносин підлітків. Відомо, що у підлітковий період відбувається зменшення важливості дорослих і зростання значущості групи ровесників, які стають джерелом норм поведінки та отримання певного статусу. Л.С. Виготський називає цей період як «друге народження особистості», що характеризується формуванням нової соціальної позиції підлітка та усвідомлення себе як члена суспільства.

Психологічний контакт і спілкування – найважливіші елементи становлення особистості підлітка. Йому необхідно усвідомлювати свою важливість для оточення. Підліток готовий зробити все аби реальна чи уявна група людей визнала його «своїм».

Прагнення бути дорослим, сильна потреба у спілкуванні з однолітками, бажання знайти своє місце у суспільстві та максимальна залежність від цінностей соціальної групи є провідними мотивами поведінки підлітка.

Нам, як майбутнім педагогам, необхідно знати особливості їх розвитку, проблеми, що виникають під час виховання та навчання учнів цього віку та способи їх подолання, бути готовими до будь-яких ситуацій та вміти приймати правильні рішення, враховуючи психологічні особливості кожної дитини.

У соціальній психології поняття міжособистісної взаємодії та спілкування розроблені на досить глибокому рівні. Зігмунд Фрейд вважав, що в процесі взаємодії люди просто відтворюють свій дитячий досвід. Спільна діяльність в групі, на його думку, полягає у прояві відчуття відданості і покірності лідерам групи. Джордж Хоманс вважає, що в спільній діяльності люди взаємодіють один з одним, зважаючи можливі винагороди і витрати. В основі теорії управління Гофмана лежить припущення, що ситуації соціальної взаємодії нагадують драматичні спектаклі, в яких люди, як актори, прагнуть підтримувати сприятливі враження. Мортон Дойч вважає, що ми схильні бачити в намірах інших прагнення допомогти, тільки коли ми самі віримо в любов з їх боку. С.Л.Рубінштейн стверджував, що взаємини людини з оточуючими, відбиваючись в її свідомості, змінюють внутрішній світ, перебудовують її внутрішнє ставлення і до інших людей, і до самого себе.

Показниками розвитку міжособистісних стосунків є наявність лідера. Міжособистісні стосунки розлагоджуються головним чином унаслідок конфліктів. Колектив – складно організована система міжособистісних стосунків, яка впливає на ефективність спільної діяльності.

Підлітковий вік характеризується труднощами росту і соціального дозрівання. Молодші підлітки (10 – 12 років) значною мірою прагнуть відмежуватися від усього дитячого. Отже, намагання бути і вважатися дорослим – особливість підлітка, яка виражає його нову життєву позицію щодо людей, навколишнього світу. Значення спілкування з однолітками зумовлюється тим, що такі взаємини становлять специфічний канал одержання інформації, завдяки якому учень має можливість пізнати значний її обсяг, за якою йому не хочеться звертатися до дорослих [4].

Дружба підлітків — це своєрідний етап становлення міжособистісних взаємин. Важливим показником того, що двоє підлітків дружать, є їхня близькість. Але близькість може породжувати й ворожість, особливо тоді, коли відбуваються серйозні порушення «кодексу» дружби, що призводить до поверхових приятельських стосунків, поступового згасання дружби і навіть її припинення. Серед чинників, які спричинюють розрив дружби, передусім називають ревності або критичне ставлення до інших контактів колишнього друга. За таких умов може виникнути явище, протилежне дружбі — ворожість.

З метою виявлення особливостей міжособистісних стосунків підлітків було використано методику Т.Лірі «Дослідження комунікативно-характерологічних тенденцій особистості». Дані цих досліджень можна використовувати у педагогічній діяльності, з метою досягнення гарних результатів в процесі виховання учнів підліткового віку та формування дружнього колективу.

Дослідження проводилось у 8 класі Нововоронцовської ЗОШ № 2, Нововоронцовського району, Херсонської області.

Метою дослідження було виявлення особливостей міжособистісних стосунків у групі підлітків.

Учням було запропоновано опитувальник, який містить 128 питань, на які вони повинні були відповісти «так», якщо дана риса характеру, на їхню думку, в них переважає та «ні» - в іншому випадку. Підрахувавши кількість балів по кожній тенденції кожного учня, було виведено середнє арифметичне та отримано загальний результат по всіх типах відносин у класі.

Найбільший показник, а саме 10 балів, було отримано в сьомій тенденції, що свідчить про доброзичливу атмосферу в колективі, учні уважні один до одного, в класі панує взаємодопомога. Показники шостої і восьмої тенденції відображають у більшості учнів делікатність, прагнення піклуватися про близьких, ввічливість, терпимість до недоліків і вміння пробачати.

Разом з тим, частина членів колективу - впевнені в собі люди, наполегливі і цілеспрямовані, схильні до суперництва, уперті та енергійні. Вони критичні по відношенню до всіх соціальних явищ і оточуючих людей, що породжує непорозуміння в класі (I-IV тенденції, помірний ступінь вираженості).

Проте більшість учнів - скромні, поступливі, емоційно стримані, здатні підкорятися, слухняно і чесно виконують свої обов'язки (V тенденція, помірний ступінь вираженості).

За спеціальними формулами було підраховано показники двох основних факторів (домінування і дружелюбність). Виявилось, що учнів, у яких показник домінування переважає – 5 чоловік, що становить 31,25 % всього класу, а показник дружелюбності переважає у 11 школярів колективу (68,75%). Вивівши середні показники факторів дружелюбності та домінантності, ми отримали такі значення: дружелюбність – 5,99; домінування – 2,68. Як бачимо, показник фактору дружелюбності перевищує показник фактору домінування більше ніж у два рази.

Знаходження середніх значень по кожній тенденції та ступені їх вираженості

Таблиця 1

<i>Тенденція</i>	<i>Кількість балів</i>	<i>Ступінь вираженості</i>
I - домінантність - владність – деспотичність	8	Помірний
II - впевненість у собі - самовпевненість – самозакоханість	6	Помірний
III - вимогливість - непримиренність – жорсткість	6	Помірний
IV - скептицизм - упертість – негативізм	6	Помірний
V - поступливість - лагідність - пасивне підкорення	7	Помірний
VI - довірливість - слухняність – залежність	8	Помірний
VII - добросердечність - несамотійність - конформізм	10	Високий
VIII - готовність прийти на допомогу - безкорисливість – жертвовність	8	Помірний

Отже, узагальнивши, можемо сказати, що учнівський колектив 8 класу Нововоронцовської школи №2 є дружнім. Більшість школярів доброзичливі, ввічливі, скромні, поступливі, тільки у 31,25% проявляється домінантний фактор, спрямованість на себе, критичне ставлення до інших, що іноді породжує конфлікти.

На основі наших досліджень та проведеного аналізу, можемо зробити висновок, що міжособистісні стосунки в колективі підлітків залежать від психологічних особливостей його членів, рис характеру, мотивів, цілей. Оскільки, в перехідний період провідною діяльністю є спілкування, а міжособистісні відносини впливають на життя підлітка, то учні намагаються налагоджувати стосунки з однолітками, ввічливі з ними, уважні, доброзичливі. Домінантний тип відносин, що наявний у підлітків, свідчить

про їх прагнення до самореалізації, визнання, бажання бути важливим, врахування їхньої думки.

Проведене дослідження не вичерпує всіх питань даної проблеми і потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Андреева Г.М. Социальная психология / Г.М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 384с.
2. Забродський М. М. Основи вікової психології : навч. посіб. / М. М. Забродський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 112 с.
3. Коваленко С. Психологические детерминанты развития межличностных отношений в подростковом возрасте / С. Коваленко // Психология обучения. – 2007. - №9 – с.64-73.
4. Мачуська Г. Міжособистісне спілкування підлітків / Г.Мачуська // Шкільний світ. – 2007. - №17 – с.1-20.
5. М'ясоїд П. А. Міжособистісні стосунки в спільнотах / П.А.М'ясоїд // Загальна психологія / П.А.М'ясоїд – К., 1998 – с.226-230.

Огородня А. І.

Труднощі адаптації у студентському середовищі

Навчання у вищому закладі освіти для сучасної молоді людини – один з найважливіших періодів її життєдіяльності, особистісного зростання та становлення як фахівця з вищою освітою. Система вищої освіти змінюється досить швидко: виникають сучасні методи, методики і підходи до навчання, розвиваються нові галузі, відкриваються нові спеціальності, зростає престижність одних професій і зменшується інших. Але такою ж актуальною залишається проблема адаптації студентів до навчання у вищих навчальних закладах. Основний вид діяльності студента - професійне навчання, стає більш складним за формами та змістом, а тому підвищує вимоги до особистості. Адаптація – це передумова активної діяльності й необхідна умова для її успішного здійснення. Саме тому, дуже важливо визначити потенційні труднощі адаптації, дослідити особливості перебігу даного процесу для подальшої розробки рекомендацій та шляхів усунення чинників дезадаптації.

Нами було виявлено, що науковців, здебільшого, цікавить перебіг адаптації першокурсників, в той час, коли адаптація студентів старших курсів також заслуговує на увагу, адже змінюються дисципліни та викладацький склад, навчальна програма ускладнюється та поглиблюється, підвищується рівень вимог до студентської молоді. Отже, мета даної роботи - визначити труднощі адаптації студентської молоді першого року навчання та старшокурсників, звертаючи увагу на гендерну ідентифікацію, що виступає однією з базових структур самосвідомості, грає певну роль у процесах